

EDITURA PARALELA 45

UNIVERSITARIA

*Editura Paralela 45 este recunoscută de
Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)*

Corectură: Sorina-Georgiana Rusu
Tehnoredactare: Iuliana Ene
Coperta: Ionuț Broșțianu
Prepress: Marius Badea

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
RUSU, SORINA-GEORGIANA**

Transformarea „peisajului structurilor de apărare” în context urban /
Sorina-Georgiana Rusu ; cuvânt-înainte de prof. univ. dr. arh. Mariana Eftenie
și g-ral (rtr.) prof. univ. dr. Mihail Orzeață. - Pitești : Paralela 45, 2017

Conține bibliografie
ISBN 978-973-47-2672-1

I. Eftenie, Mariana (pref.)
II. Orzeață, Mihail (pref.)

711.4
712

COMENZI – CARTEA PRIN POȘTĂ

EDITURA PARALELA 45
Pitești, jud. Argeș, cod 110174, str. Frații Golești 130
Tel.: 0248 633 130; 0753 040 444
0721 247 918
Tel./fax: 0248 214 533; 0248 631 439; 0248 631 492
E-mail: comenzi@edituraparelela45.ro
sau accesați www.edituraparelela45.ro

Tiparul executat la tipografia *Editurii Paralela 45*
E-mail: tipografie@edituraparelela45.ro

Copyright © Editura Paralela 45, 2017

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate,
iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

Sorina-Georgiana RUSU

**TRANSFORMAREA
PEISAJULUI STRUCTURILOR DE APĂRARE
ÎN CONTEXT URBAN**

Editura Paralela 45

CUPRINS

ÎN LOC DE PREFERAȚĂ	9
ARGUMENT.....	11
CONFIGURAȚII URBANE CONTEMPORANE.....	14
STRUCTURILE DE APĂRARE ȘI SPAȚIUL LOCUIT	19
ETAPE ÎN CERCETAREA RELAȚIEI DINTRE SPAȚIILE CU DESTINAȚIE DE APĂRARE ÎN CONTEXT URBAN	25
PARTEA I. INIȚIEREA CONCEPTULUI DE „PEISAJ AL STRUCTURILOR DE APĂRARE”	26
CAPITOLUL 1 – CONCEPTE URBANISTICE ȘI MILITARE CU REFERIRE LA STRUCTURILE DE APĂRARE.....	26
1.1. Componenta interdisciplinară a studiului	26
1.2. Cadrul general și special al cercetării.....	26
1.3. Principii comune de planificare: război /vs./oraș	28
1.4. Vulnerabilitatea urbană și nevoia de apărare.....	32
1.5. Definierea și delimitarea structurii de apărare	33
CAPITOLUL 2 – PARTICULARITĂȚI ALE FENOMENULUI MILITAR ÎN CONTEXT URBAN.....	39
2.1. Definierea și impactul războiului asupra sistemului urban	39
2.2. Conflictul de interese – cooperare vs. război	42
2.3. Securitate militară și apărarea colectivă.....	43
2.4. Transformări ale instrumentului militar de putere.....	51
2.5. Noi tipologii ale structurilor de apărare în contextul aderării României la NATO și UE.....	53
CAPITOLUL 3 – PEISAJUL CAMUFLAT AL STRUCTURILOR DE APĂRARE... 57	
3.1. Valențele camuflajului peisager	57
3.2. Definierea peisajului structurilor de apărare	62
3.3. Peisaj militarizat și peisaj al structurilor de apărare	67
3.4. Ipoteze tematice ale peisajului structurilor de apărare	71
3.4.1. <i>Peisajul fortificațiilor de apărare</i>	71
3.4.2. <i>Peisajul bazelor militare dezafectate</i>	78
3.4.3. <i>Peisajul limitei bazelor militare active</i>	81
3.4.4. <i>Peisajul posibilelor baze militare viitoare</i>	82
3.5. Transformarea peisajului structurilor de apărare din România	86
PARTEA a II-a. PEISAJUL STRUCTURILOR DE APĂRARE DIN PERSPECTIVA EVOLUȚIEI NEVOILOR PSIHO-SOCIALE ÎN CONTEXT URBAN.....	93
CAPITOLUL 4 – RELAȚIONAREA NEVOILOR PSIHO - SOCIALE CU TRANSFORMAREA PEISAJULUI STRUCTURILOR DE APĂRARE	93
4.1. Evoluția relațiilor civil-militare.....	93
4.2. Nevoi individuale și nevoi colective	94

4.3. Sinergia securității militare și a securității mediului în piramida nevoilor psiho-sociale.....	98
4.4. Peisajul structurilor de apărare în context urban – la intersecția preocupărilor cu privire la securitatea mediului și securitatea militară.....	101
CAPITOLUL 5 – CUNOAȘTEREA INFORMAȚIEI ȘI COMUNICAREA CIVIL-MILITARĂ PRIN PEISAJ	105
5.1. Percepția peisajului structurilor de apărare în contextul globalizării	105
5.2. Limbaj spațial-configurativ	107
5.3. Corența comunicării și gestionarea conversației	110
PARTEA a III-a. METODOLOGIE DE ABORDARE A PEISAJULUI STRUCTURILOR DE APĂRARE ÎN CONTEXT URBAN.....	111
CAPITOLUL 6 – DE LA CONCEPTUL „PEISAJ AL STRUCTURILOR DE APĂRARE” LA REGLEMENTAREA LUI ÎN ROMÂNIA	111
6.1. Reglementări sectoriale existente în România, cu referire la tematica studiată	111
6.1.1. <i>Legislația în domeniul peisajului</i>	111
6.1.2. <i>Legislația privind urbanismul</i>	112
6.1.3. <i>Legislația cu referire la apărare, ordine publică și siguranță națională</i> ..	113
6.2. Sinteza cadrului legal existent România, cu referire la peisajul structurilor de apărare.....	113
6.3. Corelarea cadrului de reglementare peisaj – nevoi de apărare – oraș.....	118
6.4. Matrice legislativă – metodă de operare.....	120
CAPITOLUL 7 – CAMUFLAJUL PEISAJULUI STRUCTURILOR DE APĂRARE ÎN CONTEXT URBAN – PROGRAM DE CERCETARE CONTINUĂ	123
7.1. Peisajul structurilor de apărare dezafectate ca resursă în context urban.....	123
7.2. Repertoriu de recomandări pentru analiza peisajului structurilor de apărare ...	128
7.3. Planificarea gestionării coordonate a resurselor peisagere militar-civile	132
7.4. Aspecte sensibile ale prezenței peisajului structurilor de apărare în context urban	134
CONCLUZII.....	140
BIBLIOGRAFIE	211

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Cartea tratează o temă extrem de actuală, având în vedere criza, nesiguranța și tensiunile politice la care asistăm chiar în prezent, precum și prin necesitatea de transformare a tipologiilor de peisaj specializat rămase ca entități izolate (uneori chiar în zonele centrale ale orașelor), respectiv peisajul structurilor de apărare, în contextul dezvoltării urbane contemporane.

Acest demers este susținut și de obiectivele europene, precum și prin prisma obiectivelor de dezvoltare urbană actuale, de promovare a protecției peisajelor, managementul și amenajarea acestora, care pot să devină astăzi un motor de dezvoltare în teritoriu. Cartea contribuie la mărirea gradului de conștientizare a societății, dar și a specialiștilor, în ceea ce privește valoarea peisajelor structurilor de apărare ca resursă de dezvoltare și mai ales importanța transformarea și evaluării acestora, ținând seama de potențialul și de valorile lor particulare.

Tematica sinergică, din domeniile peisajului și al securității este mai puțin reprezentată în literatura de specialitate, acoperind o zonă științifică de referință și de mare actualitate, lucrarea răspunzând unor necesități care vizează direct dezvoltarea integrată și planificarea urbană contemporană și prospectivă. (...)

Radiografia problematicii abordate în cartea autoarei, de la definiții, teorie, concepte, la metodologie, considerente și argumente, reprezintă, fără îndoială, un rezultat notabil, care a generat o serie de idei de forță originale.

Studiul relevă și dezvoltă o componentă importantă a peisajului, respectiv cea a structurilor de apărare, peisaje neglijate în prezent, mai ales prin prisma efectelor definerii acestora, prin rolul și impactul lor teritorial versus metoda de definire. Prin claritatea și structurarea argumentațiilor, ultimele capitole și sinteza rezultată, reprezintă una dintre cele mai importante contribuții ale lucrării, ca răspuns la o problemă de actualitate.

Se remarcă amplul efort de cercetare a unor surse bibliografice diverse, concretizat printr-o bogăție a informației, care a condus către o sinteză valoroasă, de natură să ofere răspunsuri fundamentate la întrebările legate de relația între **peisaj și structurile de apărare**, precum și între **mediu / securitate**.

Prof. univ. dr. arh. Mariana EFTENIE
Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București

Tema și conținutul cărții răspund unor necesități actuale, generate de noile tendințe în domeniul securității naționale și internaționale. Încheierea Războiului Rece, integrarea României în structurile euroatlantice și diminuarea riscului unui conflict major în Europa au impus diminuarea cantitativă a organismelor militare din statele NATO și ale UE. În aceste condiții, multe cazărmi și alte elemente ale infrastructurii militare au fost dezafectate și trebuie reconfigurate pentru a fi redat societății civile. Cel mai dificil de reconfigurat sunt elementele de infrastructură din localitățile urbane, adică cele care fac obiectul acestei cărți.

Argumentația autoarei dovedește un spirit creator dezvoltat și o bună înțelegere a necesității implicării protecției mediului și a urbanismului în domeniul securității, în mod special al apărării armate. În ansamblul său, lucrarea constituie o contribuție importantă la înțelegerea conceptului de urbanism în secolul XXI și la clarificarea rolului pe care acesta îl are în transformarea unor elemente ale infrastructurii militare pentru a fi integrate în localitățile urbane ale prezentului și ale viitorului. (...)

Autoarea lucrării este un deschizător de domenii noi de cercetare prin propunerea de realizare a unui *brand* de peisaj, a programului continuu de studiu al *camuflajului peisager* în țara noastră, a unei Metodologiei de abordare a peisajului structurilor de apărare în context urban, a unui vocabular conceptual nou și realizarea unui cadru de referință pentru îmbunătățirea colaborării civil-militare.

Consider că prin publicarea lucrării cu titlul „Transformarea peisajului structurilor de apărare în context urban”, literatura științifică se va îmbogăți iar studenții, cercetătorii științifici și alți experți din domeniile militar și civil vor avea posibilitatea să folosească volumul important de cunoștințe transmis de autoare, dar și să se ralieze programului de cercetare continuă a *camuflajului peisager* în România.

G-ral (rtr.), Prof. univ. dr. Mihail ORZEAȚĂ

ARGUMENT

În contextul așezărilor urbane contemporane, peisajul cu elemente de arhitectură specifică structurilor de apărare pune în fața urbanștilor problema rezolvării echilibrului relației dintre aspectul natural și elementele antropice, astfel încât așezările omenești să aibă configurația specifică destinației de locuire. Aceste elemente construite atrag după sine câteva atribute intrinseci ale peisajului, care vizează relația omului cu mediul natural și cu cel construit. Unul dintre aceste atribute se poziționează în zona utilității și a funcționalității, determinând confortul spațiului locuit. O altă trăsătură vizează zona psihologicului și pune problema modului în care configurarea clădirilor și funcționalitatea acestora, primară ori secundară, poate crea acel echilibru dintre om și mediu, productiv în zona construirii unui ambient armonios în care ființa umană își desfășoară activitatea cotidiană. Astfel, așezările urbane nu pot fi privite doar ca expresie a poziționării construcțiilor de utilitate (spații de locuire, de producție, de cultură etc.), ci ca o simbioză dintre om și locuire, cu o dinamică stimulată de evoluția istorică.

În timp, ideea de adăpost a fost susținută de nevoie omului, pe de-o parte, de a avea un spațiu al său, privat, iar pe de altă parte, de a se proteja de eventualele agresiuni din mediul extern. Treptat, s-a născut conceptul de apărare, care a căpătat, de-a lungul timpului, o extindere de la spațiul individual privat la cel al cetății, ca mediu de locuire al comunității. Din perspectivă diacronică, termenul de *cetate* s-a resemantizat, astfel încât, istoria modernă aduce în prim-plan conceptual de structură de apărare, construcție destinată ca atare pentru configurarea zonei de securitate a spațiului de locuit. Dacă initial, acest tip de construcții s-au poziționat în zona de periferie a localităților, cu timpul, extinderea spațiului civil locuit a înglobat spațiul defensiv construit, astfel încât peisajul urban a devenit un amestec între structuri de apărare dezafectate sau funcționale încă și spații construite, cu funcționalitate civilă (locuințe individuale, zone de exercitare a ocupației etc.) Având în vedere această realitate reperată în multe așezări urbane contemporane, am încercat să aprofundăm transformarea relației biunivoce dintre orașe și structurile de apărare armată, prin prisma modelării **nevoilor psiho-sociale contemporane**. Din această perspectivă, subiectul abordat necesită o investigație în „zona de interferență” a peisagisticii, urbanismului, psihologiei spațiului construit și a științelor militare, având ca

finalitate cunoașterea fenomenului prezenței structurilor de apărare în context urban și oferirea posibilității definirii unui **nou instrument metodologic conceptual** necesar ca punct de plecare în cercetarea relației sistemice în triada **structuri de apărare - peisaj - oraș**.

Din acest punct de vedere, **rolul specialistului urbanist peisagist** este unul dificil prin datorită sa de a organiza și de a media acest proces de **transformare a peisajului** ce necesită **concilierea intereselor variate, civile și militare**, pentru a obține un răspuns optim la necesitățile actuale și viitoare ale orașelor.

Studierea diferențelor caracteristice ale structurilor de apărare armată, alături de o imagine exactă a poziționării celor existente, creează premisele generării unui cadru coerent de **planificare și gestiune integrată a peisajului respectivelor structuri** situate în context urban.

Pe plan internațional există tendința de adaptare a structurilor de apărare la **noile provocări de securitate**. Pe de altă parte, există o preocupare crescută pentru crearea de **politici specifice** de trecere a acestora în circuit civil și de valorificare a **patrimoniului militar dezafectat**, pentru o mai bună gestionare a peisajului existent. **În România**, ca parte a NATO și a UE, nu există un **cadru normativ coerent** pentru integrarea multiplelor componente în abordarea **peisajului structurilor de apărare armată în context urban**, generând tratarea inconsecventă a unei problematice în acte normative diferite, fapt ce conduce deseori la decizii sectoriale necorelate.

Problematika **armonizării** peisajului structurilor de apărare cu peisajul urban din care aceste entități fac parte, se focusează pe un **mecanism de coordonare a cadrului de cooperare civil-militară a conceptorilor/planificatorilor din ambele domenii**, permițând **articularea coerentă și valorizarea corespunzătoare a peisajului specific** în politici integrate, cu beneficii la nivelul dezvoltării întregului sistem urban.

Având în vedere faptul că literatura de specialitate nu beneficiază, în acest moment, de studii coerente, aprofundate pe domeniul contextualizării structurilor de apărare în raport cu peisajul urban, propunem câteva jaloane ale unei cercetări deschise și de lungă durată în domeniul problematicei specifice vizând câteva elemente pe care le considerăm esențiale în definirea relației dintre structurile de apărare și mediul urban. Acestea sunt:

- evidențierea unei problematice de actualitate;
- inițierea și validarea unui instrument conceptual nou;
- studierea nevoilor psiho-sociale contemporane legate de securitate;

- propunerea unei corelări normative a reglementărilor sectoriale existente;
- crearea unui cadru de referință pentru mecanismul de colaborare civil-militară în domeniul planificării spațiale;
- generarea unui vocabular conceptual nou, utilizând o sintaxă specifică domeniilor de referință;
- evidențierea trăsăturilor caracteristice structurilor de apărare în context urban, pentru crearea unui *brand* de peisaj;
- propunerea unor recomandări de proiectare menite să îmbunătățească integrarea peisageră a structurilor de apărare, în context urban;
- propunerea unui program de cercetare continuă a *camuflajului peisager*, ca obiect și subiect al interferenței preocupărilor civile cu cele militare.